

Open Universiteit

Het OU onderwijsmodel: Activerend academisch afstandsonderwijs

Het OU onderwijsmodel: Activerend academisch afstandsonderwijs

Vastgesteld door het College van bestuur d.d. 20 juli 2021¹

¹ Deze notitie is geschreven door AZ met input van medewerkers van ECO, GSO en het CvB-MT (besprekingen in december 2020 en februari 2021). In deze versie zijn zowel inhoudelijke suggesties als tekstuele verbeteringen verwerkt, die zijn genoemd in de reacties van de Opleidingscommissies, de Studentenraad, de Ondernemingsraad en de Universitaire Commissie Onderwijs.

Inhoud

05. 1 Inleiding

07. 2 Studie en student

- 2.1 Structuur en rendement
 - 2.2 Een sterkere binding met onze studenten
 - 2.3 Nieuwe doelgroepen met nieuwe wensen
 - 2.4 Zichtbaarheid
-

13. 3 Ondersteuning van docenten en studenten

- 3.1 De OU infrastructuur
 - 3.2 Het benutten van onderwijsexpertise
 - 3.3 Standaardisatie, off-the-shelf waar mogelijk, data informed
(en betaalbaar houden)
-

1 Inleiding

Deze notitie heeft als doel om de kaders te stellen voor de toepassing van het onderwijsmodel van de Open Universiteit (OU) in 2021 en volgende jaren. De notitie gaat niet verder in op de geschiedenis van dit onderwijsmodel. De schriftelijke uitwerking in 2013 van het (toen nieuwe) onderwijsmodel deed dat wel. Veel van de destijds beargumenteerde veranderingen zijn inmiddels gerealiseerd. Uit onder meer evaluaties onder studenten, signalen van docenten en programmaleiders, de werkconferenties die in het kader van yOUpractice werden gehouden en de projecten die met het oog op kwaliteitsafspraken zijn of worden uitgevoerd, blijkt dat niet alle voorstellen overal tot wasdom zijn gekomen. Ook zijn er nieuwe verbeterpunten naar voren gekomen.

In september 2020 zijn door het College van bestuur en decanen/directeuren zeven uitgangspunten voor de aanpassing van het onderwijsmodel bepaald, die bij de definitieve vaststelling in juli 2021 nog iets zijn gewijzigd. De vastgestelde uitgangspunten zijn:

- 1 Sterke punten huidige onderwijsmodel: structuur en rendement (naast flexibiliteit)
- 2 De OU infrastructuur: online onderwijs, zelfstudie van leer materiaal, studiecentra
- 3 Een sterkere verbinding met onze studenten
- 4 Het benutten van onderwijsexpertise, die overal in de organisatie aanwezig is
- 5 Standaardisatie, off-the-shelf waar mogelijk, data informed (en betaalbaar houden)
- 6 Nieuwe doelgroepen met nieuwe wensen (deeltijd, voltijds, werkgerelateerd)
- 7 Zichtbaarheid en studentvriendelijk

Deze uitgangspunten zijn verwerkt in twee hoofdstukken. In hoofdstuk 2 *Studie en student* komen de punten 1, 3, 6 en 7 aan bod. In hoofdstuk 3 *Ondersteuning van docenten en studenten* wordt ingegaan op de uitgangspunten 2, 4 en 5.

De huidige aanpassing van het onderwijsmodel geldt voor alle disciplines waarin de OU onderwijs aanbiedt: psychologie, rechten, cultuurwetenschappen, onderwijswetenschappen, natuur- en milieuwetenschappen, informatiekunde, informatica, managementwetenschappen en (met ingang van 2021-2022) gezondheidswetenschappen. Buiten kijf (en daarom hierna niet aan de orde als discussie- of bespreekpunt) staat daarbij het academisch gehalte van alle cursussen die de OU aanbiedt. Eveneens buiten kijf staat de verantwoordelijkheid van de decanen om te zorgen voor kwalitatief hoogwaardig onderwijs in alle bachelor- en masteropleidingen die tot hun faculteiten behoren.

Het onderwijsmodel, zoals hierna op hoofdlijnen beschreven, levert de handvatten om improvisatie en stilstand te voorkomen. Dat is uiteraard niet overal, maar wel op sommige plekken binnen de OU het geval. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor het Expertisecentrum Onderwijs (ECO) als penvoerder van en verantwoordelijk voor de innovatie en doorontwikkeling van het OU onderwijsmodel (en de daarbij samenhangende visie op toetsing en tentaminering), de ‘onderwijskundige handtekening’ van de OU en van de onderwijstechnologische faciliteiten. ECO zorgt bovendien voor de docentprofessionalisering binnen de OU en is verantwoordelijk voor het evaluatieonderzoek naar het onderwijs. ECO zal dan ook de ontwerpers, docenten en ondersteuners van het onderwijs voorzien van meer gespecificeerde richtlijnen². De monitoring van het gebruik van deze richtlijnen maakt deel uit van de evaluatietaken die bij ECO zijn belegd. Deze monitoring zal niet tot een grotere belasting van docenten(teams) leiden. Integendeel, de combinatie van gespecificeerde richtlijnen (soms met bepaalde bandbreedtes) en standaardisatie (minder maatwerk, minder uitzonderingen) levert voor de opleidingen idealiter tijdwinst en voor de docenten vermindering van werkdruk op. De richtlijnen hebben betrekking op de didactiek van het onderwijs, niet op de onderwijslogistiek.

In deze notitie over het onderwijsmodel komen (vernieuwingen op het terrein van) tentaminering en toetsing slechts zijdelings aan de orde. Over het beleid rond tentaminering en toetsing verschijnt een aparte beleidsnotitie.

² Ontleend aan Reorganisatieplan Open Universiteit/U2019/03932.

2 Studie en student

2.1 Structuur en rendement

Studenten hebben baat bij een duidelijke structuur waarbij ze vooraf weten wat er van ze wordt verwacht en op basis daarvan een goede studieplanning kunnen maken. Dit geldt voor de gemiddeld wat oudere OU-student misschien nog wel meer dan voor de doorsnee campusstudent: vaak concurreert bij onze studenten de studie met een druk gezins-, beroeps- en sociaal leven. Bij structuur hoort ook het werken met deadlines. Van uitstel komt anders te vaak afstel. Dat meer structuur bieden werkt, laten de rendementsverbeteringen van de afgelopen jaren duidelijk zien. Het bieden van structuur geldt zowel voor de cursus-programmering in de vorm van een jaarprogramma met vaste kwartielen, als binnen de cursus waar met opdrachten, deadlines en vastgestelde tentamenmogelijkheden gewerkt wordt. Binnen deze structuur moeten studenten die door persoonlijke omstandigheden tijdelijk van de planning af wijken, wel voldoende flexibiliteit behouden. Structuur bieden is mogelijk dankzij de enthousiaste begeleiding door docenten, die studenten tijdens contactmomenten (vaak virtueel, soms fysiek) stimuleren; die adequaat reageren op vragen (bijvoorbeeld in online discussies in de cursus) en die het academisch gehalte van de cursus hoog in het vaandel houden. In het verleden zijn over omvang en vorm van deze begeleiding binnen de OU geen afspraken gemaakt. Het streven is om dit nu wel te doen. Uitgangspunt is dat de OU de begeleiding van studenten intensiveert onder de voorwaarde dat daar een didactische overweging aan ten grondslag ligt. De precieze invulling mag per discipline verschillen en er is sprake van bandbreedtes in aantal en vorm van de contactactiviteiten en de duur van de begeleiding door de docent van die activiteiten. Die bandbreedtes dienen per opleiding helder te worden. Idealiter wordt binnen iedere opleiding op korte termijn en per cursus bepaald: ‘moet de begeleiding van de studenten intensiever worden of niet?’; dit conform het ‘pas-toe-of-leg-uit-principe’.

Het curriculum

Het jaarprogramma is ingedeeld in vier kwartielen waarbinnen de begeleidingsperiodes van de cursussen met een vast instroommoment worden geroosterd. Begeleiding vindt plaats over tien weken met in week 10-11 een eerste tentamenmogelijkheid. Studenten die eerder willen starten met de cursus krijgen een kwartiel vooraf aan de start van de begeleidingsperiode al toegang tot de cursusinhoud om deze individueel te kunnen bestuderen³. Ook na de begeleidingsperiode blijft de cursus toegankelijk voor zelfstudie en de mogelijkheid het tentamen (opnieuw) te doen. Voor cursussen met een variabel instroommoment geldt sowieso dat starten op ieder moment mogelijk is.

Het uitgangspunt dat een cursus een studiebelasting van 5 EC heeft implicaties. Er wordt hierna onderscheid gemaakt tussen bacheloropleidingen (180 EC) en masteropleidingen (60 of 120 EC⁴), aangezien de evaluaties van ECO onder studenten aantonen dat er een systematisch verschil bestaat in studietempo tussen de twee niveaus.

³ Er zijn (in de Onderwijs- en Examenregeling) vastgelegde) uitzonderingen mogelijk wanneer voor een cursus specifieke ingangseisen worden gesteld, bijvoorbeeld het succesvol afronden van een cursus in een voorafgaand kwartiel.

⁴ De masteropleiding Computer Science kent een omvang van 120 EC.

Bij een studiebelasting van 5 EC waarbij een student geen cursussen parallel studeert (parallel studeren leidt aantoonbaar tot minder studiesucces) heeft dit tot gevolg dat de nominale studielast verlaagd wordt van 30 EC naar 20 EC per jaar. Voor de bachelorfase is dit een realistisch tempo voor het overgrote deel van de studenten; dit gezien de studieresultaten in de afgelopen jaren. De duur van een bacheloropleiding gaat met dit tempo van zes naar negen jaar. In de externe communicatie over het volgen van een bacheloropleiding zal vanaf nu worden benadrukt dat ‘studeren in eigen tempo’ de norm is en wordt niet langer van het begrip ‘nominale studietempo’ gebruik gemaakt. Alle opleidingen stellen met ingang van 2020-2021 studenten in staat om studietempi tot en met 60 EC per jaar te halen zonder daarvoor individueel maatwerk af te hoeven spreken⁵. De curricula (inclusief tentaminering) van de bacheloropleidingen zijn dus zo ingericht dat het parallel volgen van twee of drie 5 EC-cursussen gedurende vier achtereenvolgende kwartielen mogelijk is. Dit vraagt van de opleidingen dat er in de studiegids enkele voorbeeldroosters staan van bijvoorbeeld 15, 30 en 60 EC. Ook zal er aandacht moeten zijn voor het niet gelijktijdig roosteren van bijeenkomsten in cursussen die regelmatig parallel worden gevolgd.

Voor masteropleidingen is een hoger studietempo dan 20 EC voor de ‘mainstream’ studenten wenselijk. In de studentonderzoeken van ECO is vastgesteld dat het voor een korte periode voor studenten mogelijk is om een studielast van 30 EC vol te houden. Zonder parallel geprogrammeerde cursussen levert een studielast van 5 EC per cursus niet het gewenste studietempo op. Daarom wordt voor de masteropleidingen het uitgangspunt van 7,5 EC gehanteerd, dus een studietempo van 30 EC per jaar bij niet-parallel studeren⁶. Ook bij deze opleidingen wordt parallel studeren van twee cursussen mogelijk gemaakt, zodat een studietempo tot 60 EC praktisch kan zijn zonder in alle gevallen individuele maatwerktrajecten af te hoeven spreken.

Om studenten te helpen bij het opstellen van een voor hen passend, ambitieus én realistisch studiepad verstrekt Onderwijsservices algemene informatie en neemt een studieadviseur direct na aanmelding voor een opleiding contact op⁷. In overleg wordt hierbij een persoonlijk studieplan opgesteld en vastgelegd. Dit dient vervolgens als basis voor de persoonlijke planning door de student en de proactieve begeleiding door de studieadviseur. De afspraak bij de studieplanning is: als jij je als student aan deze planning houdt en het niveau aan kan, doen wij als OU ons best om ervoor te zorgen dat je je plannen realiseert. Het persoonlijk studieplan wordt ieder jaar geëvalueerd en zo nodig bijgesteld. Dit zal een positief effect hebben op de motivatie van de student, de binding van de student met de opleiding en de kwaliteit van het studieadvies. De docenten en studieadviseurs reageren waar mogelijk proactief op vertragingen bij studenten en dreigende uitval. Er zal vastgesteld worden met welke omvang de formatie aan de studieadviseurs in de faculteiten zal worden vergroot om deze wijziging in de begeleiding van studenten succesvol te laten zijn.

⁵ Sommige opleidingen, psychologie bijvoorbeeld, hebben aangegeven dat een tijdige identificatie van de studenten die 45-60EC per jaar willen studeren een voorwaarde is om dit te realiseren. Een andere, in de reacties op eerdere versies van deze notitie regelmatig genoemde, voorwaarde is dat de introductie van een regulier studietempo van 60EC in sommige opleidingen tot een curriculumherziening leidt en tevens vraagt om een forse uitbreiding van de docentencapaciteit om zowel de deeltijd- als de voltijdstudenten goed te bedienen. Ook over het didactische vraagstuk van het in dezelfde cursusrun goed bedienen van studenten die in een (bijvoorbeeld) 20 EC tempo respectievelijk een 60 EC tempo studeren zal goed moeten worden nagedacht, wanneer de tweede categorie in omvang toeneemt.

⁶ Voor opleidingen die de master momenteel in modules van 5EC hebben geprogrammeerd zal een overgangstermijn worden afgesproken waarbinnen de ombouw naar modules van 7,5 EC dient te worden gerealiseerd. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door deze wijziging gelijk op te laten lopen met veranderingen die naar aanleiding van een onderwijsvisie worden doorgevoerd.

⁷ Ofschoon de situatie per opleiding niet overal dezelfde is, ligt het initiatief voor dit gesprek momenteel nog vaak bij de student. Het uitdrukkelijke streven is dat de studieadviseur initiatief neemt, uiteraard tenzij een student heeft aangegeven hieraan geen behoefte te hebben. Een alternatief voor opleidingen met erg veel studenten is om dit eerste gesprek vanwege de ‘piek’-capaciteit bij de betrokken studieadviseurs pas na de startcursus te doen.

De cursus

Ook binnen een cursus is helder wat er wanneer van de student wordt verwacht. Binnen de cursus is sprake van constructieve alignment door de leerdoelen, onderwijsactiviteiten en toetsing op elkaar te laten aansluiten. Uit de cursusinformatie blijkt duidelijk wat de studielast is per cursusonderdeel; welke leerdoelen en daaraan gekoppelde eindtermen gelden; wie de docenten zijn; hoe de mix van zelfstudie, online synchroon en asynchroon en face-to-face onderwijs eruitziet; hoe er binnen de cursus gecommuniceerd wordt; hoe de begeleiding is georganiseerd; en of en zo ja hoe er gezamenlijk wordt opgetrokken in studiegroepen (cohorten) en wordt samengewerkt aan opdrachten in werkgroepjes. De cursusstructuur met leeractiviteiten en bijbehorende bronnen is overzichtelijk ingedeeld en biedt de mogelijkheid om de vordering (tempo) van de student bij te houden. Dit helpt zowel de student met het bewaren van het overzicht als de docent/tutor met het proactief monitoren van de studentvoortgang. De inzet van online tools op basis van learning analytics zal hierbij steeds belangrijker worden⁸.

Formatieve toetsing⁹ helpt de student en de docent zicht te houden op het behalen van de leerdoelen (inhoudelijke vordering). Er wordt gewerkt met opdrachten waaraan deadlines (hard of 'zacht') zijn gekoppeld die toewerken naar het tentamen. Uitwerkingen worden verzameld in een individueel e-portfolio. De leerstof wordt activerend aangeboden, dat wil onder andere zeggen dat bij presentatie van nieuwe stof vooraf de voorkennis van de student wordt geactiveerd en na bestudering altijd verwerkingsactiviteiten volgen. (Verwerkings) opdrachten sluiten waar mogelijk aan bij de (werk)context van de student en zijn gericht op transfer naar die werkcontext. Iedere cursus gaat uit van het principe van activerend academisch onderwijs op afstand¹⁰ en kent meerdere contactactiviteiten. Dit uitgangspunt geldt voor vaste én variabele cursussen. Aan contactactiviteiten liggen didactische overwegingen ten grondslag, die uiteraard per cursus kunnen variëren. Zij vinden plaats via de virtuele klas en/of fysiek in een studiecentrum. Elke cursus heeft de contactmomenten opgenomen in de studieplanning en er wordt in de cursusinformatie aangegeven welke bijeenkomsten virtueel of fysiek respectievelijk facultatief of verplicht zijn.

De docent (tutor in geval van een studiegroep) is uitdrukkelijk aanwezig in de cursus: als inhoudelijk expert en als begeleider. Gedurende de begeleide periode is er wekelijks contact met de studenten. Dat kan bijvoorbeeld een weksamenvatting door de docent in de vorm van een persoonlijke videoboodschap zijn, of met een blog of een vast geroosterde Q&A-sessie in de virtuele klas. Door de manier van communiceren creëert de docent een open klimaat waarbinnen studenten onderling gestimuleerd worden te communiceren. Studenten kunnen altijd vragen stellen en hierop wordt ook snel gereageerd. In de cursusbeschrijving staat aangegeven wat de reactietermijn van de docent is. Deze beschrijving zal aansluiten bij het nieuwe bereikbaarheidsprotocol voor docenten dat momenteel via de UCO wordt opgesteld.

De docent, het gezicht van de cursus, verzorgt ook contactonderwijs: online via de virtuele klas of fysiek in een studiecentrum, of een combinatie van beide: hybride. Contactonderwijs wordt ingezet als dit een duidelijk toegevoegde waarde heeft, bijvoorbeeld omdat de leerdoelen directe samenwerking vergen. Het structureel inbouwen van inhoudelijke colleges met uitleg in het curriculum is wezenlijk. Als dit vooraf opgenomen video's zijn moet er een Q&A-sessie aan toegevoegd worden. Ook bij grotere groepen studenten zijn activerende onderwijsvormen mogelijk, zoals het organiseren van een masterclass rondom een bepaald thema, of 'serious games' waarin studenten vaardigheden kunnen oefenen.

⁸ Lopende pilots/initiatieven: OU-app, Study buddy, Q-sense pilot, Data Lake.

⁹ Toetsing in het onderwijs van de OU zal uitgebreid worden behandeld in een separate notitie.

¹⁰ Steeds vaker worden aan face-to-face onderwijs online elementen toegevoegd. Deze trend in het hoger onderwijs is door de COVID-19 pandemie versterkt, zal waarschijnlijk 'terugbuigen', maar blijft bij een terugkeer naar 'normaal' campusonderwijs bestaan. De situatie bij de OU is wezenlijk anders: OU onderwijs bevat combinaties van drie componenten: zelfstudie, virtueel contact en fysiek contact. De mix van de componenten is afhankelijk van de leerdoelen en zal tussen cursussen kunnen variëren. 'Pas toe of leg uit' is het principe om de mix samen te stellen.

Variabele cursussen worden vooral ingezet indien leerdoelen grotendeels door middel van zelfstudie, en niet in samenwerking met andere studenten, bestudeerd kunnen worden. Als de leerdoelen samenwerking vergen met andere studenten worden cursussen met een vast startmoment en vast geroosterde deadlines gebruikt. Ook binnen variabele cursussen moeten studenten een persoonlijk cursusrooster kunnen vastleggen en vervolgens proactief door de docent begeleid (kunnen) worden. Bij variabele cursussen is de docent nadrukkelijk zichtbaar en op gezette (en goed te communiceren) tijden beschikbaar voor vragen en feedback. De contactactiviteiten in het geval van cursussen met een variabel instroommoment kunnen individueel of in (kleine) groepen plaatsvinden. Dit is afhankelijk van de cursusinhoud én het aantal studenten dat zich in een specifieke cursusfase bevindt. Uiteraard zullen voor de in omvang zeer grote cursussen (met vele honderden studenten) uitzonderingen op dit uitgangspunt mogelijk zijn en zal naar een passende oplossing moeten worden gezocht.

2.2 Een sterkere binding met onze studenten

Bij de OU studeer je de meeste tijd op afstand, maar niet afstandelijk. Bij het doorlopen van een opleiding doe je niet alleen nieuwe kennis en vaardigheden op, maar treed je toe tot een academische community waarin je contacten legt en je professionele netwerk uitbreidt. Ook na afronding van je studie, of tussen studiepaden in, blijf je als alumnus/alumna betrokken. Binding begint al bij de oriëntatie. Belangstellenden die zich afvragen: 'Is studeren bij de OU iets voor mij?' vinden online toegankelijke en volledige informatie over het onderwijsaanbod. Er wordt in wervingscampagnes een realistisch én aantrekkelijk beeld van een academische opleiding gegeven, vergezeld van heldere informatie over de studielast op www.ou.nl. Met een gastaccount kan de belangstellende bezoeker online zelftestjes maken om een eerste indruk te krijgen van de capaciteiten die nodig zijn voor een academische studie en of het OU onderwijs bij hem of haar past. Ook krijgt de belangstellende toegang tot een deel van het studiemateriaal om zich zo een goed beeld te vormen¹¹; en er kan al worden rondgekeken op een gedeelte van de online opleiding community. Ook kan een belangstellende al een voorlopig studieplan opstellen. Een studieadviseur moet dan al zicht hebben of een belangstellende toelaatbaar is (bij masteropleidingen). Een studieadviseur is beschikbaar om na aanmelding in meer detail de persoonlijke wensen en mogelijkheden te bespreken om uiteindelijk tot een vastgelegd studieplan te komen. Goede informatie vooraf wordt aldus het credo.

Bij inschrijving treedt de student toe tot de online community van de opleiding. Hier vindt hij/zij informatie die direct met de studie te maken heeft, recente ontwikkelingen binnen het opleidingsdomein, en (AVG-proof) mededelingen over andere studenten, alumni en medewerkers om eventueel mee in contact te komen. Deze online community is ook de plek waar met regelmaat cursusoverstijgende activiteiten worden georganiseerd. Cursusoverstijgende activiteiten zijn gastlezingen, themabijeenkomsten, symposia, Studium Generale activiteiten en excursies.

De docent is de expert en het gezicht van de cursus. De docent is bekend, gekend en benaderbaar voor studenten. De docent geeft tijdig en inhoudelijk relevante feedback op het werk van studenten. In cursussen met grote aantallen studenten wordt met tutores gewerkt als eerste contactpunt. De docenten en tutores presenteren zich tijdens open dagen, via introductievideo's, door videoboodschappen en blogs binnen de cursus en in de dagelijkse begeleiding.

Onderling contact en samenwerking tussen studenten wordt gestimuleerd. Enerzijds omdat veel van onze studenten werkende professionals zijn en zelf ook veel kennis kunnen inbrengen in de cursus. Anderzijds omdat gezamenlijk optrekken voor veel studenten stimulerend werkt. Vragen hoeven niet alleen aan docent of tutor te worden gesteld, ook medestudenten

¹¹ Eenvoudig Proefstuderen, bijvoorbeeld binnen de starterscursussen.

kunnen een vraagbaak zijn; dit wordt binnen de cursus gefaciliteerd. OU-studenten zijn vaak erg kundig en treden in die gevallen als experts en co-creators van het onderwijs op; dit uiteraard binnen de kaders die de kwaliteitszorg van het onderwijs stellen.

Er moet tegelijkertijd wel voldoende rekening gehouden worden met een categorie studenten die juist voor de OU kiest vanwege het individuele karakter van de opleiding. Per opleiding en zelfs per cursus, want afhankelijk van de studentenpopulatie, kan deze balans tussen veel en weinig samenwerken variëren.

Ook buiten ‘geroosterde’ (synchrone) activiteiten om zorgen we er voor dat onze studenten online met elkaar en de docent in contact (kunnen) staan. Op opleidingsniveau, het kwam hiervoor al aan de orde, begeleidt de studieadviseur de student en wordt minimaal één keer per jaar het tot dan toe afgelegde studiepad vergeleken met het oorspronkelijke studieplan.

De studiecentra waren in het verleden vooral een plek voor het afnemen van tentamens. Deze functie zal in de toekomst blijven bestaan, maar wordt minder belangrijk nu er meer mogelijkheden voor thuintentamens geboden worden. Het studiecentrum als plek voor face-to-face contact tussen docent en student en tussen studenten onderling wordt belangrijker, maar om reizen niet ‘verplicht’ te maken kunnen studenten ook op afstand aan hybride meetings deelnemen. In Heerlen en in de studiecentra is recent geïnvesteerd om dergelijke ‘mixed meetings’ goed te faciliteren. Mixed meetings maken het voor veel studenten (vooral zij die op grotere afstand van een studiecentrum wonen) eenvoudiger om contactactiviteiten bij te wonen. De studiecentra kunnen daarnaast sterker als ‘regionale hub’ en inloopcentrum voor onderwijs en onderzoek gaan fungeren. In de loop van 2021 zal de visie op de OU studiecentra waar nodig worden herijkt om van hieruit beter aan te kunnen geven welke rollen van het studiecentrum ongewijzigd blijven (bijvoorbeeld naar een studiecentrum gaan om in het cursusmateriaal te kijken om op basis daarvan een keuze te bepalen) en welke meer of minder relevant worden.

2.3 Nieuwe doelgroepen met nieuwe wensen

Nieuwe (technologische) ontwikkelingen en globalisering zorgen ervoor dat je tegenwoordig in ieder beroep je kennis actief moet bijhouden. Met een steeds flexibeler arbeidsmarkt is een leven-lange carrière binnen één domein niet langer de norm. Dat maakt dat voor werkende professionals losse cursussen (5 EC in de bachelor, 7,5 EC in de master), korte programma’s met focus (10-22,5 EC), maar ook minimodules (1-2 EC) belangrijker worden. De minimodules zijn niet geschikt als onderdeel van de bama-opleidingen¹², maar focusprogramma’s kunnen dat wel zijn. Focusprogramma’s hebben een rode draad, worden bij voorkeur ingestoken vanuit een maatschappelijk relevant vraagstuk en kennen, naast de toetsing van de cursussen, een apart assessment in de vorm van bijvoorbeeld een werkstuk. Binnen focusprogramma’s kunnen maximaal drie cursussen gecombineerd worden en er wordt naar gestreefd om deze programma’s een herkenbaar OU gezicht te geven.

Ook zien we dat voor initiële studenten (studenten die starten vrij snel na de middelbare school) de OU interessanter wordt. Deze studenten willen zo efficiënt mogelijk een hele (veelal bachelor) studie in hoog tempo afronden. Het lijkt erop dat een deel van deze groep tijdens een eerdere opleiding aan een campusuniversiteit vertraging heeft opgelopen of is uitgevallen. Deze doelgroep verdient speciale aandacht bij de intake en studiebegeleiding.

Tenslotte neemt het belang van tweede-kans onderwijs weer toe met de maatschappelijke behoefte om studenten met een migratieachtergrond (bijvoorbeeld tweede/derde generatie migranten) beter en effectiever toegang tot het hoger onderwijs te geven. Als relatief kleine instelling kunnen we niet alles doen en maken we keuzes. Om een zo breed mogelijk scala aan doelgroepen en disciplines af te kunnen dekken, ligt samenwerken met andere universiteiten voor de hand.

¹² Minimodules (Microcredentials) kunnen wel goed voortbouwen op onderwijsmateriaal dat voor de bama opleidingen is ontwikkeld.

2.4 Zichtbaarheid

Als OU zijn we zichtbaar als *de* universiteit voor activerend academisch afstandsonderwijs voor Nederland en Vlaanderen. Hierbij vervullen we een maatschappelijke rol door op onze expertisegerieden actief te zijn in diverse onderzoeks- en innovatienetwerken. Een speerpunt hierbij is ons eigen type onderwijs: activerend, op afstand en prima in deeltijd te volgen. Daarnaast worden speciale activiteiten georganiseerd voor specifieke doelgroepen en is voor de inrichting van de logistieke onderwijsprocessen altijd het uitgangspunt dat de student centraal staat.

Door een goede zichtbaarheid (van onder andere een logisch opgebouwde website) weten belangstellenden ons eenvoudig te vinden. Goede voorlichting over het onderwijsaanbod helpt om de ideale mix te vinden tussen conversiegraad en studiesucces, oftewel de beste verhouding tussen ‘van belangstellende naar student’ en ‘van student zonder certificaat/ diploma naar student met’.

Samen met de studenten zijn daarbij alumni de ambassadeurs van ons onderwijs en moeten we zowel op centraal niveau als in de opleidingen activiteiten ondernemen om de alumni (die dat willen) aan de OU en aan de opleiding te binden. Dat kan bijvoorbeeld door hen blijvend toegang te geven tot online opleidingscommunities en de daarbij behorende activiteiten, door ze uit te nodigen voor deelname aan het alumni-panel, ze in te zetten als praktijkdeskundige in de opleiding en door hen bijvoorbeeld uit te nodigen op een alumnidag(deel) van een opleiding of de dies natalis van de OU. Iedere faculteit moet een beeld hebben van de eigen alumni en dit in een korte notitie vastleggen. Academische Zaken zal de faculteiten ondersteunen bij het alumni-beleid en inhoudelijke activiteiten mee coördineren. Alumni zijn nadrukkelijk een doelgroep voor vervolgcursussen, inhoudelijke verdiepingen en andere producten die de OU ten behoeve van het leven lang ontwikkelen ontwikkelt.

3 Ondersteuning van docenten en studenten

3.1 De OU infrastructuur

Activerend academisch afstandsonderwijs is een belangrijke pijler van de onderwijsvisie van de OU. Onze studenten krijgen onderwijs in een mix van zelfstudie, fysieke en online bijeenkomsten. Daarbij worden zij via diverse activerende elementen ‘bij de les’ gehouden. Het onderwijs is meer dan consumeren. Deelnemen aan OU onderwijs betekent actief meedoen en openstaan voor feedback, van docenten en medestudenten. Voor en achter de schermen dient er dan een infrastructuur te zijn die dit type onderwijs mogelijk kan maken. Een up-to-date digitale leer- en werkomgeving (DLWO) behoort vanzelfsprekend tot de ‘eerste levensbehoefte’. De DLWO moet docenten en studenten goed bedienen. Dat betekent dat de DLWO de mogelijkheden biedt die studenten en docenten nodig hebben om activerend onderwijs (in vele vormen) mogelijk te maken. Het betekent ook dat het gebruiksgemak optimaal is en de DLWO op elk device beschikbaar is (en onderhoudsvriendelijk). Dat stelt eisen aan een DLWO en wat voor studenten een ‘leeromgeving’ heet, moet in de praktijk ‘rijk’ zijn. De DLWO is een platform voor informatie en interactieve communicatie in alle denkbare vormen, waarbij ook diverse programma’s en tools beschikbaar zijn voor docenten en studenten.

De DLWO wordt gebruikt voor het ‘leren’: voor virtuele begeleidingsbijeenkomsten, voor contacten tussen docenten en studenten en tussen studenten onderling. Dan gaat het om het stellen van vragen, het indienen van opdrachten, het geven en ontvangen van feedback, het verzorgen van presentaties. Via *MijnOU* komen studenten in een gepersonaliseerde DLWO-omgeving, waar ze hun cursussen (het ‘leermateriaal’) vinden en alle persoonsgerelateerde informatie. Hier wordt ook de informatie in de vorm van een eigen e-portfoliorichtlijn beheerd en kan de student zich inschrijven voor cursussen en aan(af)melden voor tentamens. De DLWO is daarmee de primaire interface tussen student en OU. De DLWO is ook zelf een object van onderzoek, in het bijzonder door de faculteit Onderwijswetenschappen: wat is er mogelijk, wat kan beter, welke varianten in activerend onderwijs werken beter dan andere, etc.? Dit onderzoek is erop gericht om verdere verbeteringen voor studenten en docenten mogelijk te maken.

Een goed systeem van aanmelden-toelaten-inschrijven behoort eveneens tot de infrastructuur. Dit proces moet correct en vlot geschieden. Het gaat om het gehele proces rond aanmelding (en alles wat daarmee samenhangt, zoals het aanvragen van vrijstellingen voor onderdelen van opleidingen bijvoorbeeld) voor cursussen, maar ook voor tentamens. Bij dit laatste hoort ook de ‘nazorg’, zoals correctie, uitslagbepaling en communicatie daarover. Zorgvuldigheid hierin is een eerste vereiste. Maar de OU is voor de student meer dan een website om in te schrijven en een DLWO om in te studeren. We zijn ook fysiek aanwezig in

Nederland en Vlaanderen. In 17 plaatsen hebben we onze studiecetra. De medewerkers daar zijn de ambassadeurs van de OU 'in het land' en de centra dienen als ontmoetingsplaats voor studenten, docenten en andere geïnteresseerden. Fysieke begeleidingsbijeenkomsten vinden hier plaats evenals lezingen en presentaties van (gast)docenten. Zoals reeds eerder genoemd dienen studiecetra als 'regionale hub' en inloopcentrum voor onderwijs en onderzoek. Ook studentenverenigingen van de Open Universiteit die in de studiecetra een thuisbasis hebben kunnen er terecht.

In de infrastructuur is gedetailleerde en actuele (management)informatie noodzakelijk. Via de DLWO wordt de student via 'generieke' berichtgeving en gepersonaliseerde berichten op de hoogte gehouden van relevante ontwikkelingen. Ook weet elke student, onafhankelijk van de wijze van inschrijven precies, waar hij/zij staat in de studie. Dan gaat het over hoeveel studiepunten zijn behaald (en voor welke cursussen), voor welke cursussen hij/zij staat ingeschreven (en tot wanneer de inschrijvingstermijn loopt), voor welke tentamens aangemeld is etc. Buiten de DLWO bestaat een apart managementinformatiesysteem dat de informatie beschikbaar stelt die relevant is voor het 'bestuur en beheer' van het onderwijs. Deze managementinformatie bestaat uit gegevens over aanmelding, toelating, instroom-, doorstroom- en uitstroom, studentenaantallen op het niveau van de instelling, de faculteit, de opleiding en de cursus, deelname- en slaagpercentages van tentamens, aantallen afgegeven getuigschriften etc. Ook bevat het informatie over de tevredenheid van studenten en docenten over diverse aspecten van het onderwijs. De informatievoorziening is volledig en correct en gebruiksvriendelijk te raadplegen.

3.2 Het benutten van onderwijsexpertise

Met de faculteit Onderwijswetenschappen en ECO heeft de OU een rijke bron aan kennis en ervaring in huis op het terrein van onderwijs(ontwikkeling) en didactiek. Met de innovatieve kracht van beide kan de OU onder de verantwoordelijkheid van de faculteiten onderwijsmateriaal ontwikkelen (met gebruikmaking van diverse mediatoepassingen) en vernieuwen dat inhoudelijk up-to-date is en voorzien van een rijke schakering aan onderwijsvormen. Activerend academisch afstandsonderwijs vraagt uitstekende didactische vaardigheden zowel in onderwijsontwikkeling als in onderwijspresentatie en -begeleiding. Inhoudelijke kennis is in alle faculteiten in ruime mate aanwezig. Door deze samen te brengen met didactische en innovatieve expertise over cursusontwikkeling, toetsing en tentaminering wordt onderwijs een gezamenlijk ontwikkeld en kwalitatief hoogwaardig product.

Docenten van de OU zijn in staat om op deskundige wijze onderwijs te verzorgen. Die deskundigheid is er niet alleen als het gaat om de inhoud. Ook op didactisch terrein worden zij door de OU geschoold. Elke beginnend docent dient een Basiskwalificatie onderwijs (BKO) te behalen. Daarnaast geldt voor alle aan de OU startende docenten – ook zij die al over een BKO beschikken – de verplichting om zich te scholen in enkele voor de OU specifieke onderdelen. Het BKO-certificaat wordt verstrekt als een reeks cursussen op het terrein van (online) didactiek (in de ruimste zin van het woord) met goed gevolg is afgelegd. Na het behalen van het BKO-certificaat wordt van docenten verwacht dat zij in het kader van de 'continue docentprofessionalisering' hun kennis bijhouden. In de jaarlijkse R&O-gesprekken is dit een onderwerp van gesprek. Via interne bijeenkomsten op het niveau van de opleiding, de faculteit of de instelling worden ook frequent ervaringen uitgewisseld en best practices gedeeld. Onderlinge kennisuitwisseling bevordert de kwaliteit van het onderwijs. Een deel van de kennisoverdracht en -uitwisseling vindt plaats wanneer ECO docenten(teams) ondersteunt bij de herziening van bestaand en de evaluatie van nieuw cursusmateriaal.

Werken aan onderwijsinnovatie

De OU heeft een taakstelling ten aanzien van het innoveren van het (hoger) onderwijs. Deze taakstelling vraagt om een visie op en een structurele aanpak van onderwijsinnovatie. Onderwijsinnovatie vindt momenteel bij de OU te gefragmenteerd plaats. Er zijn op verschillende plaatsen activiteiten en initiatieven om het onderwijs te innoveren: kwaliteitsafspraken, onderdelen van het multidisciplinair onderzoeksprogramma Innovating for Resilience, losse pilots (bv. Q-Sense tooling) en onderzoeksprojecten op basis van externe financiering. Deze activiteiten kunnen afzonderlijk bijdragen aan de innovatie van het onderwijs, maar er bestaat geen systematiek om vast te stellen welke bevindingen wel en niet toegepast worden in (bijvoorbeeld) de nieuwe DLWO of leiden tot aanpassingen in het OU onderwijsmodel. Om overzicht te houden, capaciteit van medewerkers goed toe te kunnen kennen, de juiste ondersteuning te kunnen bieden en samenwerking te bevorderen, worden idealiter alle onderwijsinnovatie-activiteiten samengebracht in één innovatielab. In ieder geval zal ECO 'als pen-voerder van en verantwoordelijk voor de innovatie' het overzicht moeten hebben over deze innovatie-van-het-onderwijs-activiteiten.

Doel van het innovatielab is overzicht houden van alle innovatieactiviteiten met betrekking tot de DLWO en het OU onderwijsmodel en het stimuleren van de innovatie van het eigen OU onderwijs, zowel wat betreft de didactiek vastgelegd in het onderwijsmodel als het gebruik van onderwijstechnologie in de DLWO. Onder onderwijsinnovatie bij de OU verstaan we het aanbrengen van vernieuwingen of veranderingen aan de DLWO of aan het onderwijsmodel waardoor studenten hun leerproces effectiever en efficiënter kunnen vormgeven en het behalen van leerprestaties wordt bevorderd. In het innovatielab komen de onderwijspraktijk, technologie en onderwijskundig praktijkonderzoek samen.

Het stimuleren van innovatie van OU onderwijs vindt plaats op minstens drie manieren: (1) via korte innovatietrajecten waarin kleine, zelfsturende en eindverantwoordelijke multidisciplinaire teams in korte cycli, op een agile manier werken aan de betreffende innovatie. De zogenoemde scrum-aanpak. Teamleden kunnen vanuit alle geledingen van de OU komen, maar ook van buiten de OU komen; (2) via projecten in het kader van kwaliteitsafspraken of strategische initiatieven; (3) via langer lopende onderzoeksprojecten, bijvoorbeeld promotie-onderzoek of opdrachtonderzoek.

3.3 Standaardisatie, off-the-shelf waar mogelijk, data informed (en betaalbaar houden)

Goede expertise en voldoende voorzieningen maken het mogelijk om goed en aantrekkelijk onderwijs(materiaal) te maken. De middelen die daarvoor nodig zijn, reiken echter (ook) bij de OU niet tot in de hemel. We moeten dus de best mogelijke onderwijsproducten maken met de middelen die we hebben. Dat betekent dat we niet voor elk nieuw onderwijsproduct alles uit de kast kunnen trekken om het zo uniek en vernieuwend mogelijk te maken. We moeten op zoek naar een standaard-format waarin de meeste cursussen goed kunnen passen en slechts voor een paar cursussen om goed te beargumenteren redenen uitzonderingen en maatwerk mogelijk zijn. We zoeken aldus gezamenlijk naar een sjabloon dat een handvat biedt om een (nieuwe) cursus structuur te geven, maar ook voldoende vrijheid biedt voor een eigen vorm. Het is van belang in het sjabloon een goede balans te vinden en het vervolgens voor alle cursusontwikkeling verplicht te stellen. Een herkenbare structuur helpt overigens niet alleen cursusontwikkelaars, maar is ook voor opleidingsstudenten relevant, omdat 'uniformiteit' hen helpt bij het studeren. Zonder te verwachten dat alle studenten altijd iedere week in hetzelfde tempo werken, ondersteunt meer structuur de grootste groep studenten om de cursus op tijd af te ronden. De hier voorgestelde revisie leidt dan ook, juist vanwege de standaardisatie, tot minder werkdruk voor docenten(teams), alhoewel vanwege de samenstelling van de studentenpopulatie altijd rekening moet worden gehouden met het regelen van uitzonderingssituaties op individueel verzoek van studenten.

Slot

In deze notitie is het onderwijsmodel van de OU in kort bestek weergegeven. Daarbij is uiteraard gebruik gemaakt van eerdere documentatie voor zaken die al deel uitmaken van het huidige onderwijsmodel. Veel daarvan is opgenomen in het door ECO ingerichte (en verder uit te breiden) *Kennisportaal*. Ook de *Richtlijnen activerend online onderwijs (2016)* en *Het nieuwe onderwijsmodel van de Open Universiteit (2013)* zijn op onderdelen (gelukkig) nog steeds actueel. Tevens is van de notitie *Onderwijsmodel revisited (2020)* en van de recente ideevorming over het *Onderwijs Innovatielab* dankbaar gebruik gemaakt en er is de nodige informatie ontleend aan de eigen enquêtes onder studenten en de NSE. Uit deze enquêtes blijkt veel tevredenheid onder studenten, maar wordt ook met regelmaat de ondersteuning/begeleiding van docenten als verbeterpunt genoemd¹³.

Daar waar we in deze notitie pleiten voor verandering heeft dat uiteraard meer aandacht gekregen dan waar wordt gewerkt met elementen uit het onderwijsmodel, zoals dat werd geïntroduceerd in de master (vanaf 2014) en bachelor (vanaf 2016). De veranderingen zijn nodig om de eind 2020 in de *Instellingstoets Kwaliteitszorg* bevestigde reputatie van een moderne en open universiteit te versterken. Door een sterke online aanwezigheid, een rijk multimediaal onderwijsaanbod, de inzet van learning analytics, onderwijsadvies op maat, 24/7 toegankelijkheid, ondersteund door mobiele toepassingen, proactieve begeleiding in alle cursussen kunnen dan studenten bij de OU met een nog grotere kans op succes altijd en overal studeren.

De uitvoering van de in deze notitie uitgeschreven aanscherping van het OU onderwijsmodel vraagt om een flinke inspanning van de huidige medewerkers en om, zeker in het geval van stijgende studentenaantallen, een uitbreiding van de formatie van docenten en studieadviseurs. Voor wat betreft de uitbreiding gaat het met name om het creëren van voldoende capaciteit voor:

- Meer contact met studenten in veel cursussen
- Meer tijd voor de aanpassing van curricula (inclusief de herziening van tentamenroosters) om studeren in hogere tempi dan 30 EC mogelijk te maken
- Meer begeleiding in de cursussen met een variabel startmoment
- Meer activiteiten voor alumni van de opleidingen
- Meer stimuleren van onderlinge studentenontmoetingen, bijvoorbeeld in de vorm van proeftuinen om te zien wat goed werkt
- Meer aandacht voor focusopleidingen

Daarnaast blijkt uit de reacties op een eerdere versie van deze notitie dat er serieus aandacht moet worden geschonken aan het overbruggen van (al dan niet: schijnbare) tegenstellingen: zo willen we dat het OU onderwijs flexibel is en meer structuur biedt dan voorheen; bedient de OU deeltijdstudenten en wil zij ook voltijds studeren mogelijk maken; zien we graag studenten meer samenwerken en vragen we tegelijkertijd rekening te houden met hen die voor de OU kiezen vanwege het sterk individuele karakter van haar opleidingen.

¹³ De resultaten uit de NSE 2021 zijn de meest recente die dit aandachtspunt illustreren.

